

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НА ЗАХИСТ ВІД ПРИМУСОВОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ?

У часи війни питання мобілізації набуває особливої гостроти. З одного боку – обов'язок захищати Батьківщину, з іншого – випадки примусової мобілізації, що здійснюються територіальними центрами комплектування (далі - ТЦК) через викрадення людей на вулицях та в громадських місцях. Це не лише порушує законодавство України та міжнародні норми, але й викликає глибокі філософські та психологічні питання: де межа між обов'язком і свободою? Чи можна захищати державу, порушуючи права її громадян? І чи здатен примус бути основою патріотизму?

Згідно з положеннями Конституцією України, кожен громадянин зобов'язаний захищати незалежність та територіальну цілісність держави. Водночас цей обов'язок має здійснюватися в межах закону та не може порушувати права та свободи людини. Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21.10.1993 № 3543-ХІІ визначає процедуру призову на військову службу, яка має бути законною, прозорою та добровільною, наскільки це можливо в умовах воєнного стану.

Мобілізація може проводитися лише після вручення повістки у встановленому законом порядку. Повістка повинна бути надана особисто, із зазначенням часу та місця прибуття, а також під підпис особи. Законодавство не передбачає насильницького затримання людей на вулицях, у громадських місцях або під час облав. Такі дії порушують права людини та можуть кваліфікуватися як незаконне позбавлення волі, згідно з ст. 146 Кримінального кодексу України.

З точки зору міжнародного права, такі дії можуть бути кваліфіковані як порушення прав людини. Україна є учасником ряду міжнародних договорів, зокрема Європейської конвенції з прав людини, яка гарантує право на свободу та особисту недоторканність. Викрадення людей для мобілізації прямо суперечить цим принципам.

Згідно з Римським статутом Міжнародного кримінального суду, примусове залучення цивільного населення до збройних конфліктів може розцінюватися як воєнний злочин. Крім того, насильницьке позбавлення волі або викрадення осіб без належного правового обґрунтування можуть кваліфікуватися як злочини проти людяності.

Філософія свободи та обов'язку має глибоке коріння ще з часів античності. Іммануїл Кант наголошував на тому, що свобода є основою моральності: людина не може бути засобом для досягнення чужих цілей, навіть якщо ці цілі видаються благородними. Згідно з кантівським принципом автономії, кожна особа повинна мати можливість самостійно обирати свій шлях, керуючись моральним законом у собі.

Примусова мобілізація, здійснювана через викрадення та насильницьке затримання, грубо порушує цей принцип. Такий підхід позбавляє людину права на моральний вибір та принижує її гідність. Як наслідок, з'являється питання: чи можна змусити людину захищати свою країну проти її волі, руйнуючи водночас основні цінності правової держави?

Філософи-екзистенціалісти, зокрема Жан-Поль Сартр, стверджували, що справжня свобода передбачає відповідальність за власний вибір. Примушуючи

людину воювати, держава забирає у неї не лише фізичну свободу, а й можливість самостійно прийняти моральне рішення. Це призводить до внутрішнього конфлікту, адже насильницьке залучення до війни не створює істинної мотивації, а лише формує протест і відчуження.

З психологічної точки зору насильницьке залучення до військової служби призводить до ряду негативних наслідків. По-перше, це формує відчуття безпорадності та приниження, що підриває бойовий дух та мотивацію. Люди, яких мобілізували насильно, часто відчувають емоційне вигорання та психологічну травму ще до потрапляння на фронт.

Дослідження з психології війни свідчать про те, що вмотивовані солдати, які усвідомлюють свою місію та прийняли її добровільно, демонструють значно кращі показники стійкості та витривалості. Натомість ті, хто були насильно мобілізовані, часто страждають від посттравматичного стресового розладу та демонструють високий рівень дезертирства.

Особа, яка стала жертвою незаконного затримання або викрадення з метою мобілізації, має право оскаржити такі дії у судовому порядку. Згідно з Конституцією України, кожен громадянин має право на судовий захист своїх прав та свобод. Звернення до суду з позовом про незаконність дій ТЦК є дієвим засобом боротьби за свої права.

Крім того, кожна особа може звернутися до Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ), якщо вичерпані національні засоби захисту. ЄСПЛ може визнати незаконне викрадення особи як порушення норм ЄКПЛ, а саме права на свободу та особисту недоторканність.

Отож, підводячи підсумки, варто зазначити, що право на захист від примусової мобілізації – це не лише юридичне, але й моральне питання, що потребує комплексного підходу. Держава не може і не повинна застосовувати насильство для примусового залучення громадян до війська, адже це підриває довіру до інститутів влади та деморалізує військовослужбовців.

Для формування сильної та вмотивованої армії необхідно замінити насильство на добровільність, прозорість та повагу до людської гідності. Лише на основі свободи вибору, патріотизму та справедливості можна створити армію, здатну захищати державу та громадянські цінності.